

ПРО ЗНАЧУЩІСТЬ ПРИНЦИПІВ У ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ

Проаналізовано питання щодо сутності основних принципів у нормотворчій діяльності Міжнародної організації праці, систематизовано сукупність принципів міжнародного трудового права.

Ключові слова: міжнародні соціально-трудова відносини, принципи, принципи міжнародного трудового права, основоположні принципи, соціально-трудова відносини.

Постановка проблеми. Принцип (від лат. *principium* – початки, засади, основа, першоджерело) – вихідне положення будь-якої теорії чи вчення, а також унормування будь-якого спектра суспільних відносин. Принципи характеризуються абстрактністю відображення закономірностей соціальної дійсності, універсальністю та загальною значущістю у справі предметного регулювання певної частки суспільних відносин. Це повною мірою стосується і визначальних засад регулювання міжнародних соціально-трудова відносин, що відображено в основних документах Міжнародної організації праці (далі – МОП, Організація). Сукупність принципів, зокрема, визначає сутність і загальну спрямованість розвитку трудових відносин у світі, їх взаємозв'язок із соціальною справедливістю та демократичним врядуванням. На основі таких вихідних положень формулюються й норми конвенцій та рекомендацій МОП, спрямованих на конкретизацію регулювання окремих аспектів соціально-трудова відносин.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання принципів нормотворчої діяльності МОП розглядається в більшості комплексних видань з проблематики трудового права та міжнародних соціально-трудова відносин. Традиційно увага приділяється основним принципам, що систематизовані у положеннях Філадельфійської декларації (1944 р.) та Декларації про основоположні принципи та права у світі праці (1998 р.). Такі принципи деякі дослідники називають «основоположними» чи загально визначеними (А. Лушников і М. Лушникова [1, с. 510], Н. Лютов та П. Морозов [2, с. 10]), «фундаментальними» (Г. Чанишева [3, с. 125]) чи власне «основними» (С. Прилипко та О. Ярошенко [4, с. 55]). А це, у свою чергу, зайвий раз свідчить про складність та багатоаспектність окресленої проблематики. Дійсно, у такому разі визнається, що окрім «основних» чи «основоположних» мають право на існування і якісь інші принципи.

А. Лушников і М. Лушникова, наприклад, слушно відзначають, що «названі принципи є основоположними, але не вичерпують усього спектра загально визначених принципів міжнародного трудового права» [1, с. 510]. Не випадково дослідники трудового права все частіше виводять власний предмет із загально-правових принципів, першочергово принципу пріоритетності норм міжнародного права щодо норм національного права та принципу забезпечення захисту законних інтересів учасників правовідносин [5, с. 10].

Для уточнення суті принципів міжнародного трудового права важливими є і напрацювання теоретиків держави та права. На думку А. Колодія, «з гносеологічної точки зору важливо підкреслити те, що категорія “принцип” тісно пов'язана з категоріями “закономірність” і “сутність”. Однопорядковий характер цих понять дає підстави визначати правові принципи через закономірності розвитку суспільства (загально-соціальні принципи) і права (юридичні принципи), а також через сутність і основний зміст останнього» [6, с. 42–43].

Виділення невирішених проблем. Невирішеним, проте, залишається питання систематизації принципів регулювання міжнародних соціально-трудова відносин, а також значущості принципів при компонуванні конвенцій та декларацій МОП. Вимагає також додаткових пояснень і розповсюджена на сьогодні теза щодо фактичного ототожнення принципів і прав у сфері регулювання соціально-трудова відносин [2, с. 11; 7, с. 76–78].

Метою (завданням) статті з урахуванням наведених аргументів визначено систематизацію принципів регулювання міжнародних соціально-трудова відносин, а також формулювання пропозицій щодо вдосконалення основоположних засад нормотворчої діяльності МОП.

Виклад основного матеріалу. Формування принципів регулювання міжнародних соціально-

трудова відносин завдячує рішенням Паризької мирної конференції, яка розпочала роботу в січні 1919 р. і мала вирішити питання післявоєнного світового порядку. Це, зокрема, стосувалося й основоположних засад створення та функціонування МОП. На одному з перших пленарних засідань було ухвалено рішення про створення Комісії з міжнародного трудового законодавства у складі 15 осіб, які мали представляти профспілки, підприємців та уряди. Робота Комісії затягнулася на декілька місяців, що першочергово пояснюється наявністю декількох спірних питань (зокрема, щодо представництва держав у майбутній організації, природи міжнародних трудових актів, особливостей їхньої ратифікації, а також форми та рівня контролю над їхнім застосуванням). Обговорення проекту статуту тривало впродовж 35 засідань, і лише 11 квітня 1919 р. на пленарному засіданні Паризької мирної конференції було затверджено представлений Комісією Статут і схвалене рішення щодо створення організаційного комітету для підготовки першої сесії Генеральної конференції МОП.

Статут МОП, який якісно відрізняється від загальноприйнятих підходів до документів подібного нормативно-правового рівня, досить часто характеризують в якості конституційного нормативно-правового акта. Значна увага в ньому приділяється і принципам засадам унормування міжнародних соціально-трудова відносин. Слід також звернути увагу і на те, що якраз прийняття Статуту передувало утворенню Організації (акт про заснування МОП було прийнято 28 червня 1919 р., а перша сесія Міжнародної конференції праці розпочала роботу 29 жовтня того ж року). А це, у свою чергу, значно посилює важливість основоположних засад її створення та функціонування.

У преамбулі Статуту було закріплено декілька важливих положень, які на століття наперед визначили пріоритети внормування соціально-трудова відносин. У ній, зокрема, лише двічі наводиться слово «принципи» (визнання принципу рівної заробітної плати за рівну працю; визнання принципу профспілкової свободи; організації професійного та технічного навчання та інших заходів). Проте, навіть з урахуванням деякої формальної невизначеності, до на той час вже визначених принципів регулювання соціально-трудова відносин слід також додати сукупність наступних положень, наведених у даному правовому акті:

- загальний і міцний мир може бути встановлений тільки на основі соціальної справедливості;
- нагальна потреба викорінення соціальної несправедливості;

- термінова необхідність поліпшення умов праці (наприклад, шляхом регламентації робочого часу, включаючи встановлення максимального робочого дня і робочого тижня; регламентації набору робочої сили);

- боротьба з безробіттям;
- гарантії заробітної плати, що забезпечують задовільні умови життя;
- захист робітників від хвороб, професійних захворювань і від нещасних випадків на виробництві;
- захист дітей, підлітків і жінок;
- пенсії по старості та інвалідності;
- захист інтересів трудящих, зайнятих за кордоном;
- професійна та технічна освіта та інші відповідні заходи [8].

Питання міжнародних соціально-трудова принципів було розвинуто в Декларації відносно цілей та завдань Міжнародної організації праці, прийнятій 10 травня 1944 р. під час роботи Філадельфійської конференції (так звана «Філадельфійська декларація»), яка стала додатком до Статуту МОП.

Було підтверджено значущість основних принципів, серед яких названо наступні: а) праця не є товаром; б) свобода слова і профспілкової діяльності є необхідною умовою постійного прогресу; в) злидні в будь-якому місці є загрозою для загального добробуту; г) боротьба із злидністю повинна вестися з неослабною силою в кожній державі і шляхом постійних і об'єднаних міжнародних зусиль, за яких представники робітників і підприємців, користуючись рівними правами з представниками урядів, приєднуються до них у вільному обговоренні та прийнятті демократичних рішень з метою сприяння загальному добробуту [8].

У сучасних умовах засади діяльності МОП були підтверджені та розвинуті в положеннях Декларації про основоположні принципи та права у світі праці, ухваленій 18 червня 1998 р. У документі спеціально було наголошено на необхідності дотримання нерозривного зв'язку між економічним зростанням, соціальним прогресом, потужною соціальною політикою, підтримкою справедливості та демократичних інститутів. У черговий раз було також звернуто увагу на необхідність соціального захисту найбільш уразливих категорій працівників [9].

У положеннях Декларації якісно нового звучання набуло декілька суттєвих принципових положень. *По-перше*, було особливо підкреслено, що, вільно вступаючи до МОП, усі її члени підтримали принципи та права, закріплені у Статуті та Філадельфійській декларації, та взяли на себе зобов'язання добиватися реалізації всіх цілей Організації, використовуючи для

цього всі наявні у їхньому розпорядженні засоби та з повним урахуванням притаманних їм особливостей. По-друге, наголошувалося на тому, що ці принципи та права втілювалися та розвинулися у формі конкретних прав та обов'язків у Конвенціях, визнаних фундаментальними як у самій Організації, так і поза її межами (це конвенції 29, 87, 98, 100, 105, 111, 138 та 182. – Ю. Д.). І навіть ті країни, які не ратифікували вказані Конвенції, мають зобов'язання, що випливають вже із самого факту їхнього членства в Організації. Серед іншого названо і зобов'язання дотримуватися, зміцнювати та добросовісно реалізовувати принципи, що стосуються основних соціально-трудових прав, які є предметом цих Конвенцій, а саме:

- (а) свобода асоціації та реальне визнання права на ведення колективних переговорів;
- (б) скасування всіх форм примусової чи обов'язкової праці;
- (с) реальна заборона дитячої праці;
- (д) недопущення дискримінації у сфері праці та занять.

У Декларації також простежується гармонійний зв'язок принципів і прав у сфері праці. Декілька разів наводиться і вихідне словосполучення «принципи і права» (див., напр., матеріал попередніх абзаців). Так, у підпункті *1а* підкреслювалося, що, вільно вступаючи до МОП, усі її члени підтримали принципи та права, закріплені у Статуті та Філадельфійській декларації. Далі ж, при тлумаченні основоположних засад діяльності Організації, наводяться виключно «принципи» [9].

Декларацією про основоположні принципи та права у світі праці було закладено міцний підмурок розвитку міжнародних соціально-трудових відносин та утвердження стандартів праці у сучасних умовах. Важливим аспектом діяльності МОП, зокрема, стало прийняття на її сесіях глобальних доповідей, метою яких визначалось узгодження основних цілей та принципів у сфері праці з нагальними потребами сьогодення. Зримо простежується і взаємозв'язок сукупності основоположних принципів та змісту фундаментальних конвенцій (до речі, саме ці конвенції ратифікувала найбільша кількість країн, що є вагомим підтвердженням зна-

чуєності міжнародних соціально-трудових принципів).

У подальшому принципи врегулювання соціально-трудових відносин були систематизовані у доповіді МОП «Безпечна праця – право кожної людини» (2009 р.). Це, зокрема, дотримання права на здоров'я; дотримання права на життя; повага до гідності та цінності кожної людської особистості; недискримінація, розуміння і взаємна повага; повага прав жінок і дітей у широкому сенсі; забезпечення рівних можливостей для повноцінної участі в житті суспільства та його розвитку; дотримання права на працю і захист від примусової праці і рабства [10, с. 3].

Висновки. Принципам врегулювання міжнародних соціально-трудових відносин традиційно відводиться значна увага в діяльності МОП. Уже у прийнятому в 1919 р. Статуті було закріплено декілька важливих положень, які стали надійною основою формування та розвитку основоположних засад унормування міжнародних соціально-трудових відносин. У подальшому вони були розвинуті в положеннях Філадельфійської декларації та Декларації про основоположні принципи та права у світі праці. На сьогодні вже чітко сформульовані основні чи основоположні принципи, які охоплюють найбільш важливі аспекти міжнародного трудового права. Чітко визначені основоположні засади відображають сутність і загальну спрямованість усієї системи норм міжнародного трудового права, допомагають зрозуміти зміст соціально-трудових відносин, їхній зв'язок з економічним розвитком та рівнем демократичного врядування. На основі таких принципів розвивається й відповідна нормативна база, яка конкретизується в конвенціях та рекомендаціях МОП.

Водночас виразно спостерігається необхідність подальшого вдосконалення системи принципів унормування міжнародних соціально-трудових відносин. Це стосується, зокрема, формального визначення та співвідношення таких принципів (не лише «основоположних», але і так званих «інших»). Доцільно також передбачити необхідність посилення на деякі з таких принципів у поточних документах МОП, спрямованих на врегулювання різнобічних аспектів соціально-трудових відносин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лушников А. М. Курс трудового права : учебник : в 2 т. Т. 1 : Сущность трудового права и история его развития. Трудовые права в системе прав человека. Общая часть / А. М. Лушников, М. В. Лушникова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Статут, 2009. – 879 с.
2. Лютов Н. Л. Международное трудовое право / Н. Л. Лютов, П. Е. Морозов. – М. : Проспект, 2011. – 216 с.
3. Чанишева Г. МОП: соціальні ініціативи у відповідь на глобалізацію / Г. Чанишева // Право України. – 2001. – № 5. – С. 123–127.

4. Прилипка С. М. Трудове право України : підручник / С. М. Прилипка, О. М. Ярошенко. – 5-ге вид., переробл. і допов. – Х. : ФІНН, 2012. – 800 с.
5. Трудове право України : навч. посіб. / за ред. П. Д. Пилипенка. – К. : Істина, 2005. – 208 с.
6. Колодій А. М. Принципи права: генеза, поняття, класифікація та реалізація / А. М. Колодій // Альманах права : наук.-практ. юрид. журн. – 2012. – Вип. 3. – С. 42–46.
7. Краснов Є. В. Основні трудові права: міжнародні стандарти і законодавство України : монографія / Є. В. Краснов. – Одеса : Фенікс, 2012. – 178 с.
8. Устав Международной организации труда [Электронный ресурс] : [публикується з изм., внес. в устав на конф. МОТ в 1922, 1945, 1946 и 1953 гг.]. – Режим доступа: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_154.
9. Декларация МОП основных принципов та прав у світі праці [Електронний ресурс] : (ухвал. Міжнар. конф. праці на її вісімдесят шостій сесії в Женеві, 18 черв. 1998 р.). – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/993_260.
10. Безопасный труд – право каждого человека : докл. МОТ к всемирному дню охраны труда – 2009. – М. : Субрегион. бюро МОТ для стран Вост. Европы и Центр. Азии, 2009. – 24 с.

Ю. Д. ДРЕВАЛЬ

О ЗНАЧИМОСТИ ПРИНЦИПОВ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МЕЖДУНАРОДНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ТРУДА

Проанализирован вопрос о сущности основных принципов в нормотворческой деятельности Международной организации труда, систематизировано совокупность принципов международного трудового права.

Ключевые слова: международные социально-трудовые отношения, принципы, принципы международного трудового права, основные принципы, социально-трудовые отношения.

Yu. D. DREVAL

THE IMPORTANCE OF PRINCIPLES IN THE ACTIVITY OF THE INTERNATIONAL LABOUR ORGANIZATION

Problem setting. The principles are characterized by abstract reflection of the laws of social reality, versatility and overall importance in the substantive regulation of a certain percentage of public relations. A set of principles defines the essence of the employment relations in the world, their relationship with social justice and democratic governance. Based on these initial assumptions norms of conventions and recommendations of ILO are formulated.

Analysis of recent researches and publications. The question of the principles of ILO standards-related activities is considered the most comprehensive publications on issues of labour law and international social and labour relations. Not accidentally researchers labor law increasingly bring their own piece of General legal principles, especially the principle of priority of international law in relation to national law and the principle of protection of legitimate interests of the parties to the relationship.

Target of research. The aim of this article is defined systematization of the principles of international regulation of social-labor relations and the formulation of proposals on improvement of the fundamental principles of the ILO standard-setting activities.

Article's main body. In the activities of this organization principles of international regulation of labour received considerable attention. In modern conditions the principles of the ILO were confirmed and elaborated in the Declaration on fundamental principles and rights in the world of work. The document was specially focused on the need to respect the inseparable connection between economic growth, social progress and social policy.

Conclusions and prospects for the development. Clearly defined fundamental principles reflect the essence and the General orientation of the entire system of international labour standards law, help to understand the content of socio-labor relations, their relationship with economic development and the level of democratic governance. On the basis of such principles develops an appropriate regulatory framework, which is specified in the conventions and recommendations of ILO.

Key words: international labour relations, the principles, the principles of international labour law, basic principles of labour relations.